

Spis treści

Wstęp 13

Część pierwsza. Rzym królewski 23

Warunki naturalne Italii 25

Rola Etrusków 28

Początki Rzymu 30

Ustrój 33

Część druga. Republika rzymska do 133 p.n.e. 35

Patrycjusze i plebejusze: kwestie sporne 37

 Źródła konfliktu 37

 Prawo XII Tablic i „państwo plebejuszów” 38

Leges Liciniae Sextiae (367 p.n.e.) 40

 Koniec walk plebejuszów z patrycjuszami 42

Podbój Italii i jego skutki 43

 Zdobycie Wejów i najazd Galów 43

 Wojny z Samnitami 44

 Wojna z Pyrrusem 47

 Organizacja Italii po podboju 49

 Rzym 49

 Kolonie 50

Municipia 51

Socii 51

Ustrój społeczno-polityczny republiki rzymskiej 52

 Społeczeństwo 52

 Organizacja armii rzymskiej 55

 Ustrój polityczny 57

 Religia Rzymian 61

Wielkie podboje w rejonie Morza Śródziemnego (264–146 p.n.e.) 67

 Wojny punickie 67

 Przyczyny 67

Pierwsza wojna punicka (264–241 p.n.e.)	68
Wojna z Galami na Nizinie Padańskiej	70
Druga wojna punicka (218–201 p.n.e.)	71
Hannibal w Italii	72
Bitwa pod Kannami	73
Wojna na Sycylii i w Hiszpanii	75
Wojna w Afryce	76
Trzecia wojna punicka (149–146 p.n.e.)	77
Wojny z państwami hellenistycznymi	79
Przygotowania. Pierwsza wojna macedońska (215–205 p.n.e.)	79
Druga wojna macedońska (200–196 p.n.e.)	80
Wojna z Antiochem (192–188 p.n.e.)	82
Trzecia wojna macedońska (171–167 p.n.e.)	84
Koniec niepodległości Macedonii i Grecji (148–146 p.n.e.)	85
Podbój Hiszpanii	87
Prowincja Azja	88
Przemiany ekonomiczne, społeczne i kulturalne w okresie wielkich podbojów	89
Prowincje	89
Italia	91
Zmiany w społeczeństwie rzymskim	98
Część trzecia. Późna republika (133–30 p.n.e.)	105
Reformy Grakchów	107
Trybunat Tyberiusza Grakcha	107
Program reform Gajusza Grakcha	108
Konflikty w Rzymie w latach 120–88 p.n.e.	110
Reforma wojskowa Mariusza	110
Wojna ze sprzymierzeńcami	113
Wojny z Mitrydatesem i konflikty wewnętrzne (88–71 p.n.e.)	116
Początek wojen z Mitrydatesem VI, królem Pontu	116
Pierwsza wojna domowa	117
Dyktatura Sulli	118
Trzecia wojna z Mitrydatesem (74–63 p.n.e.)	122
Powstanie Spartakusa	126
Sytuacja w Rzymie w latach 70–62 p.n.e.	129
Reformy roku 70 p.n.e.	129
Źródła ekonomicznej potęgi nobilów. Wyzysk prowincji	131
Kampania wschodnia Pompejusza	132
Sprzysiężenie Katyliny	134

Potwór trójgłowy (60–52 p.n.e.)	136
Układ trzech	136
Podbój Galii	138
Wojna z Wercyngetoryksem	140
Wyprawa Krassusa przeciw Partom	141
Druga wojna domowa (49–45 p.n.e.)	142
Rzym u progu wojny domowej (58–49 p.n.e.)	142
Kampanie z lat 49–45 p.n.e.	145
Od Rubikonu do Farsalos	145
Wojna w Afryce i w Hiszpanii	147
Dyktatura Cezara	149
Podstawy władzy Cezara	149
Reformy Cezara	150
Idy marcowe	153
Wojny domowe po śmierci Cezara	154
Sytuacja w Rzymie	154
Triumwirat	155
Antoniusz na Wschodzie	157
Akcjum i koniec wojen domowych	158
Rozwój kultury rzymskiej w II–I wieku p.n.e.	161
Przemiany w obyczajach	161
Budownictwo i rzeźba	163
Przemiany w religii	166
Filozofia i literatura rzymska	168
Część czwarta. Wczesne cesarstwo rzymskie (30 p.n.e. – 193 n.e.)	173
Pryncypat Augusta	175
Kształtowanie podstaw nowego ustroju	175
Funkcjonowanie nowego ustroju za panowania Augusta	177
Polityka społeczna Augusta	178
Stan senatorski i ekwici	178
Inne grupy społeczne	180
Reforma armii	181
Granice imperium	183
August i bogowie	186
Kultura za czasów Augusta	191
Problem sukcesji	196
Panowanie dynastii julijsko-klaudyjskiej (14–68 n.e.)	198
Tyberiusz (14–37 n.e.)	198
Gajusz Kaligula (37–41 n.e.)	201

Klaudiusz (41–54 n.e.)	202
Neron (54–68 n.e.)	205
Rok czterech cesarzy (68–69 n.e.)	208
Panowanie dynastii Flawiuszów (69–96 n.e.)	209
Panowanie dynastii Antoninów (96–192 n.e.)	214
Przemiany ekonomiczno-społeczne w okresie pryncypatu	225
Rola prowincji	225
Sytuacja gospodarcza Italii w I i II wieku n.e.	231
Urbanizacja prowincji i awans arystokracji prowincjonalnej	238
Rozwój kultury w okresie pryncypatu	244
Przemiany religijne	253
Kulty pochodzenia wschodniego	253
Przeobrażenia starej religii	255
Rola kultu cesarskiego	260
Narodziny chrześcijaństwa i jego rozwój w I i II wieku n.e.	262
Źródła historii wczesnego chrześcijaństwa	262
Nauczanie Jezusa i początki chrześcijaństwa	264
Stosunek władz rzymskich do chrześcijan	268
Część piąta. Okres przejściowy między pryncypatem a ustrojem późnego cesarstwa rzymskiego (193–284 n.e.)	271
Walka o władzę po śmierci Kommodusa	274
Panowanie Pertinaksa	274
Walka trzech cesarzy o tron	275
Panowanie dynastii Sewerów	278
Septymiusz Sewer (193–211 n.e.)	278
Druga wojna partyjska (197–198 n.e.)	280
Wojna w Brytanii (208–211 n.e.)	281
Dzieło reorganizacji imperium	281
Rządy Karakalli i Gety, synów Septymiusza Sewera	284
Edykt Karakalli	285
Karakalla jako nowy Aleksander	285
Panowanie Heliogabala (218–222 n.e.)	286
Sewerus Aleksander (222–235 n.e.)	287
Kryzys III wieku n.e.	288
Charakterystyka ogólna	288
Zmiana sytuacji na północnych i wschodnich granicach cesarstwa	289
Od Sewera Aleksandra do Waleriana. Osłabienie władzy cesarskiej i walki w obronie granic	292

Od Galiena do Aureliana. Walka o przywrócenie jedności państwa	298
Kryzys ekonomiczny i demograficzny w III wieku n.e.	304
Rozwój chrześcijaństwa w III wieku n.e.	306
Chrześcijaństwo pierwszych wieków: ideologia i organizacja	306
Organizacja gmin chrześcijańskich	307
Stosunek władz cesarskich do chrześcijan	308
Część szósta. Późne cesarstwo rzymskie	311
Źródła dziejów późnego cesarstwa	313
Dioklecjan i pierwsza tetrarchia (284–305 n.e.)	318
Objęcie władzy przez Dioklecjana i powstanie tetrarchii	318
Charakter władzy tetrarchów	320
Wojenne działania tetrarchów	321
Reformy okresu tetrarchii	322
Prześladowania chrześcijan (303–311 n.e.)	325
Abdykacja Dioklecjana i Maksymiana (305 n.e.)	328
Panowanie Konstantyna Wielkiego (306–337 n.e.)	328
Droga Konstantyna do władzy	328
Konstantyn i Licyniusz (312–326 n.e.)	331
Konstantyn a chrześcijaństwo	331
Konstantyn wobec sporów wśród chrześcijan	332
Założenie Konstantynopola	334
Ostatnie lata życia i sprawa następstwa	336
Państwo późnoantyczne: władza i społeczeństwo w IV wieku n.e.	337
Cesarz	338
Administracja cesarska	339
Armia późnego cesarstwa	342
Senat i senatorowie	345
Kuriałowie	347
Koloni	347
Kościół w chrześcijańskim cesarstwie	348
Biskupi i kler	348
Narodziny i rozwój monastycyzmu	349
Struktury kościelne	350
Prymat Rzymu	351
Rola synodów	351
Rządy następców Konstantyna	352
Rządy Konstansa na Zachodzie (340–350 n.e.)	353
Rządy Konstancjusza II – wojny z Persją i opanowanie Zachodu	354
Działania Juliana w Galii (355–361 n.e.)	356

Przejęcie władzy przez Juliana	358
Rządy Juliana (361–363 n.e.)	358
Wyprawa perska i śmierć Juliana	359
Julian Apostata – próba odrodzenia religii pogańskiej	360
Organizacja kultu pogańskiego	362
Pobył Juliana w Antiochii	363
Śmierć Juliana i jej skutki	363
Przejęcie władzy przez Jowiana i pokój z Persją (363–364 n.e.)	364
Walentynian I i nowa dynastia	365
Rewolta Prokopiusza (365–366 n.e.)	366
Polityka dynastyczna Walentyniana i Walensa	367
Rządy Walentyniana I na Zachodzie (364–375 n.e.)	367
Śmierć Walentyniana I i rządy Gracjana (375–383 n.e.)	369
Rządy Walensa na Wschodzie (364–378 n.e.)	370
Goci w pierwszej połowie IV wieku n.e.	370
Wojny Walensa z Gotami (Terwingami) i napięcia w stosunkach z Persją	371
Goci w granicach cesarstwa	372
Bitwa pod Adrianopolem (378 n.e.)	374
Panowanie Teodozjusza I Wielkiego (379–395 n.e.)	375
Objęcie władzy i próby rozwiązania problemu gockiego	375
Uzurpacja Maksymusa i śmierć Gracjana	377
Chrześcijaństwo religią państwową	378
Walka z pogaństwem	379
Uzurpacja Eugeniusza i śmierć Teodozjusza	381
Część siódma. Od jedności do podziału cesarstwa rzymskiego	385
Zachodnia część cesarstwa w latach 395–425 n.e.	387
Przywracanie porządku na Zachodzie	391
Rządy Arkadiusza na Wschodzie (395–408 n.e.)	394
Panowanie Teodozjusza II (408–450 n.e.). <i>Codex Theodosianus</i>	395
Attyła i Hunowie	396
Kontrowersje chrystologiczne	398
Panowanie Walentyniana III na Zachodzie (425–455 n.e.)	399
Dominacja Aecjusza (435–454 n.e.)	400
Najazd Hunów na Zachód (451–452 n.e.)	402
Upadek władzy cesarskiej na Zachodzie	404
Królestwa germańskie na Zachodzie	408
Wizygoci	409
Burgundowie	410

Frankowie	411
Swebowie	411
Wandalowie	412
Państwo Ostrogotów w Italii	412
Cesarstwo wschodnie do Justyniana (455–527 n.e.)	415
Panowanie Justyniana Wielkiego (527–565 n.e.)	420
Odzyskiwanie Zachodu. Podbój Afryki i wojna w Italii	423
Polityka religijna i ostatnie lata rządów	425
Kultura późnego cesarstwa	427
Zakończenie	435
Zestawienie najważniejszych dat	437
Cesarstwo rzymskie	439
Zachód	443
Wschód	444
Słownik ważniejszych pojęć i terminów	445
Wskazówki bibliograficzne	455
Indeks osób, bogów i postaci mitologicznych	459
Indeks nazw geograficznych i etnicznych	469
Spis map	479